

16

TOE BISJVAT

16 TOE BISJVAT

Terwijl het in Nederland tegen het einde van de winter nog donker en koud is, staan in Israël de eerste bomen al in bloei. Overal zie je de roze en witte bloesems van de amandelbomen die vertellen dat de lente er aankomt.

Het is טו בִּשְׁבַט Toe Bisjvat, het feest waarop alle bomen één jaar ouder worden. Maar waarom hebben bomen eigenlijk een verjaardag? Waarom is het belangrijk om te weten hoe oud een boom is? Dat lees je in dit hoofdstuk.

De bomen zijn jarig

In de Tora staan veel voorschriften die te maken hebben met landbouw. Het belangrijkste is dat we de opbrengst van wat er op het land groeit niet helemaal voor onszelf mogen houden. Een gedeelte ervan moet worden afgedragen aan de priesters, de levieten en aan arme mensen. In het verhaal van Roeth, dat we op Sjavoe'ot lezen, staan daarvan een paar voorbeelden. Zo mag je het gewas dat op de hoeken van je veld staat niet maaien, maar moet je een deel van de oogst laten staan voor arme mensen.

Toe Bisjvat heeft te maken met de regels voor fruit en fruitbomen. Wanneer iemand een boom plant of een stekje in de grond zet en er komen vruchten aan, dan mogen die vruchten de eerste drie jaar niet worden gegeten. Om te weten hoe oud een boom is, is er een vaste verjaardag voor bomen. Op Toe Bisjvat, de vijftiende van de maand sjevat, worden alle bomen tegelijk één jaar ouder. Een andere naam voor Toe Bisjvat is ראש השנה לאילנות *rosj hasjana la'ilanot*, nieuwjaar van de bomen.

Fruitbelasting

Als een boom op Toe Bisjvat vier jaar is geworden, mogen de vruchten die er daarna aankomen wel worden gegeten, maar alleen in Jeruzalem. Het jaar daarop, als de boom op Toe Bisjvat vijf jaar is geworden, mag de eigenaar met de vruchten doen wat hij wil.

Maar toch niet helemaal. Hij moest eerst תרומה *teroema*, een vijftigste deel, aan een koheen geven en daarna מעשר *ma'aseer*, een tiende deel, aan de levi'iem.

טו בְּשֶׁבֶט *Toe Bisjvat* is eigenlijk geen naam, maar een datum, namelijk 15 sjevat.

Hebreeuwse letters hebben ook een getalwaarde:

א <i>alef</i>	= 1	ו <i>waw</i>	= 6
ב <i>bet</i>	= 2	ז <i>zajin</i>	= 7
ג <i>gimmel</i>	= 3	ח <i>chet</i>	= 8
ד <i>dalet</i>	= 4	ט <i>tet</i>	= 9
ה <i>hee</i>	= 5	י <i>joed</i>	= 10

טו *toe* is ט *tet* = 9 + ו *waw* = 6 dus samen 15, en בְּשֶׁבֶט *bisjvat* betekent in de maand sjevat.

In Israël staan de amandelbomen al in bloei.

Dit komt omdat de priesters en de levieten geen eigen grond hadden. Zij deden dienst in het beet mikdasj en ze waren vaak leraar. Ook namen ze beslissingen over de הלכה *halacha*, ze stelden regels vast hoe de voorschriften uit de Tora in de praktijk uitgevoerd moesten worden. Ze wilden daarvoor niet betaald worden. De andere joden moesten daarom zorgen dat de kohaniem en levi'iem in hun levensonderhoud konden voorzien. Daarom gaven ze hen een deel van hun opbrengst. In sommige jaren moest men daarnaast ook nog een tiende van de oogst aan de armen geven.

Voor de joodse fruitbelasting eindigt het jaar op 14 sjevat en begint het nieuwe jaar op 15 sjevat. Men mocht geen oude vruchten geven, 15 sjevat was de laatste datum waarop men de boomvruchten van de oogst van het afgelopen jaar moest weggeven.

Door al deze voorschriften en regels blijven we ons ervan bewust dat we alles wat we bezitten aan God te danken hebben. God wil dat we ook aan andere mensen denken, dat armen hun deel krijgen en dat leraren en Tora-geleerden in ons midden kunnen leven. Ook tegenwoordig geven we een tiende deel van wat we verdienen aan תְּדָקָה *tsedaka*, goede doelen. De letterlijke betekenis van *tsedaka* is 'rechtvaardigheid'. Volgens de Tora is *tsedaka* een verplichting voor iedereen, dus iets waar arme mensen recht op hebben.

Er was eens een rabbijn die naar een rijke man ging om geld voor arme mensen te vragen. Die man was echter zo gierig dat hij niets wilde geven. De rabbijn liep met hem naar het raam en zei: "Kijk eens naar buiten en vertel me wat je ziet". "Ik zie veel mensen op straat lopen", antwoordde de rijke man. "En als je zilver achter dit glas laat aanbrenge, wat zie je dan?". Nadat het zilver geplaatst werd, zag de rijke man alleen nog maar zijn eigen spiegelbeeld. "Zie je nu wat jouw rijkdom met je doet?" vroeg de rabbijn. "Zonder zilver zie je je medemensen, en met zilver heb je alleen nog maar oog voor jezelf".

Geschiedenis

In Israël groeien veel soorten fruit, denk maar aan dadels en olijven en natuurlijk sinaasappels, aardbeien en avocado's. Vanaf de tijd dat het joodse volk onder leiding van Jozua het joodse land binnentrok, tot de grote ballingschap na de verwoesting van het beet mikdasj bijna 2000 jaar geleden, hadden bijna alle families een eigen stukje grond met daarop vaak fruitbomen. De landbouwwetten hadden voor al deze families een praktische, alledaagse betekenis. Toe Bisjvat dus ook.

Toen veel joden Israël moesten verlaten en de diaspora begon, verloor Toe Bisjvat zijn praktische betekenis. Het joodse volk woonde niet meer in het eigen land maar in vreemde landen waar de meeste van de voorschriften over het geven van teroema en ma'aseer niet gelden. Bovendien was het beet mikdasj verwoest. Toch bleef de band met het joodse land levend, net als de hoop dat Toe Bisjvat weer actuele betekenis zou krijgen.

Toe Bisjvat herleeft

Vele eeuwen later, in 1492, werden de joden uit Spanje verdreven. Zij verspreidden zich over vele landen. Een deel ging terug naar het joodse land en vestigde zich in תּצַף *Tsfat*, Safed. Zij konden in hun bestaan voorzien door het weiden van kudde schapen, bijen houden en vooral door de olijventeelt. De regels over de landbouwproducten van Israël werden weer ijverig bestudeerd en in de praktijk gebracht. Toe Bisjvat herleeftde.

Zo'n 450 jaar geleden was Safed een belangrijk handelscentrum geworden. Tegelijkertijd was het ook een nieuw joods centrum van Tora-studie en bezinning. Na de winter, waarin het lijkt alsof er niets groeit en er geen jonge dieren worden geboren, komt de lente waarin alles opnieuw in bloei komt. En zo zou ook, na vervolgingen en verdrijvingen, voor het joodse volk een nieuwe lente aanbreken. Deze gedachte vond men troostrijk en hoopgevend.

In die tijd werd in Safed het lied לְכָה דוֹדֵי *Lecha Dodi* geschreven, dat we elke vrijdagavond zingen bij het begin van sjabbat. Lecha Dodi is gebaseerd op teksten van de profeten.

Heiligdom (Jeruzalem) van de Koning
schud het stof van je af, sta op.
Trek aan je prachtigste kleren, mijn volk!
Ontwaak, ontwaak! Je licht is weer opgekomen.
Word wakker, word wakker!
Gods Majesteit heeft zich opnieuw aan jou kenbaar gemaakt.

Toe Bisjvat nu

Bovenstaande Toe Bisjvat gedachten spraken ook de joodse pioniers aan die eind negentiende eeuw naar Israël trokken en het land gingen bewerken. Zij merkten dat het planten van bomen heel belangrijk is voor het vasthouden van regenwater. Het is ook belangrijk voor de vruchtbaarheid van de bodem en heeft zelfs invloed op het klimaat.

Toe Bisjvat is tegenwoordig in Israël een dag waarop schoolklassen er op uit trekken om jonge boompjes te planten. Daarnaast wordt het meer en meer een dag om ons te wijzen op onze verantwoordelijkheden voor de wereld, Gods schepping, en ons te realiseren hoe we als mensen met de natuur en het milieu om zouden moeten gaan.

Schoteltjesavond met plevkoeken bij de Portugees-Israëlitische Gemeente.

Toe Bisjvat vieren

Op Toe Bisjvat worden zoveel mogelijk vruchten gegeten, vooral de producten die van oudsher met Israël verbonden zijn: “een land van tarwe en gerst, druiven, vijgen en granaatappels, een land van olijven en van (dadel)honing” (Devariem 8:8). De zeven landbouwproducten uit deze pasoeek worden שְׁבַע הַמִּינִים *sjivat haminiem* genoemd, de zeven soorten van het land Israël.

- 15 Voordat je een vrucht eet zeg je een bracha. Er is een aparte bracha voor boomvruchten (bijvoorbeeld een sinaasappel of een peer) en een bracha voor aardvruchten, zoals aardbeien of een meloen.
- 16 Wanneer je een vrucht voor het eerst in het jaar eet, zeg je een extra bracha. Deze bracha zeg je ook wanneer je voor het eerst nieuwe kleren draagt en bij het begin van een feestdag.

Vaste regels voor het vieren van Toe Bisjvat bestaan niet zodat er een grote verscheidenheid aan gebruiken is. Sommigen proberen vijftien soorten vruchten te eten, vanwege de datum (15 sjevat) waarop Toe Bisjvat valt. Anderen bestuderen de landbouwwetten uit de Tora. Weer anderen zeggen tehillem en lezen joodse teksten over bomen en de natuur.

Rondedans na het planten van een boom bij de Portugese Synagoge, 1961.

De Portugese joden noemen de avond van Toe Bisjvat Schoteltjesavond. In de middeleeuwen brachten zij elkaar in Zuid-Europa schoteltjes met vruchten. Nu is er jaarlijks een soort mini-seder, waarbij verhalen worden verteld over bomen en vruchten. Op Schoteltjesavond worden verschillende soorten vruchten gegeten en ook plevekoek, een pannenkoekje van gerstmeel.

<i>kabbalisten</i>		geleerden die de Kabbala (joodse mystieke leer) bestuderen
<i>ma'aseer</i>	מַעֲשֵׂר	tiende deel van de landbouw-opbrengst
<i>rosj hasjana la'ilanot</i>	ראש השנה לאילנות	nieuwjaar van de bomen
<i>sjiv'at haminiem</i>	שבעת המינים	de zeven speciale landbouw-producten van het land Israël
<i>teroema</i>	תרומה	vijftigste deel van de landbouw-opbrengst
<i>toe bisjvat</i>	טו בתבט	de 15e van de maand sjevat
<i>tsedaka</i>	צדקה	rechtvaardigheid, geld aan goede doelen geven